

НІШЕВІ ІННОВАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

І. Черевко, к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-8411-6136

Львівський національний аграрний університет

© І. Черевко, 2019

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.03.061>

Черевко І. Нішеві інновації у сільському господарстві: поняття, значення і перспективи

Процес переорієнтації сільськогосподарських виробників, особливо малих за розмірами, на виробництво нішевої продукції, що має інноваційний характер, в Україні не відбувається належними темпами, оскільки стримується цілою низкою причин суб'єктивного та об'єктивного характеру. Проблема полягає в тому, що виявлення цих причин і розробка відповідних заходів щодо їхнього усунення передусім передбачають формування адекватного дійсності розуміння сутності інновацій взагалі і нішевих зокрема, що й становить предмет проведеного дослідження. Основним завданням було проаналізувати існуючі підходи до розуміння змісту інновацій, узагальнити їх, сформувати власне бачення і визначити поняття, значення та перспективи впровадження нішевих інновацій у практику господарювання сільськогосподарських підприємств.

Інновації на сьогодні вже не трактують як досягнення і результати науково-дослідної діяльності, підхід до їхнього розуміння є набагато ширший – інновації розцінюють як будь-які зміни у продуктах (або в їхніх елементах чи способах продажу), процесах (технологіях виробництва і зберігання та реалізації), організації виробництва та його забезпеченні, управлінні ним, позиції на ринку, що мають характер новизни. За такого трактування сутності інновацій у сільському господарстві заслуговує на право самостійності існування нішевий напрям інноватизації цієї галузі та її підприємств, який пов'язаний із переорієнтацією підприємств на виробництво нішевої продукції та пошук відповідних ринків її збуту. Незалежно від типу інновацій, що впроваджуються, інноваційна діяльність повинна привести до підвищення ефективності функціонування підприємства. Впровадження інновацій сільськогосподарськими виробниками навіть рівня родинного господарства зумовлене прагненням отримати вищі доходи, а також необхідністю адаптувати господарство до потреб ринкової економіки. Вирощування нішевих культур закономірно має інноваційний характер для вітчизняних сільськогосподарських виробників, особливо малих за розмірами, оскільки дає їм змогу підвищити рівень власної конкурентоспроможності і супроводжується необхідністю застосування відповідних інноваційних технологій, що дає підстави передбачати інтенсифікацію розвитку цього напрямку сільськогосподарського виробництва в Україні на найближчу перспективу, особливо у секторі малих і середніх господарств. Диверсифікація напрямів господарювання малих і середніх сільськогосподарських виробників за рахунок розвитку нішевих видів виробництва, безперечно, позитивно впливатиме на ступінь реалізації основних положень концепції зрівноваженого розвитку сільських територій в Україні, оскільки об'єктивно допоможе підвищити добробут як самих виробників цієї продукції, так і жителів відповідних поселень, підвищуючи їхній рівень зайнятості і доходів та сприяючи розвитку локальної соціальної інфраструктури.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, нішеве сільське господарство, сільськогосподарські виробники.

Cherevko I. Niche innovations in agriculture: concepts, importance and perspectives

In Ukraine, the process of reorientation of agricultural producers, especially small ones, to the production of innovative niche products of innovative character is not properly performed, as it is constrained by a number of reasons of a subjective and objective nature. The problem is that identification of those causes and development of appropriate measures to eliminate them first expects formation of the appropriate understanding of the nature of innovations generally, and especially of niche ones. Thus, it is the subject of the

conducted study, and its results are presented in this article. The main objective of the conducted research was to analyze the existing approaches to understanding of the content of innovations, to generalize them, to shape the opinion of that, and to define the concepts, importance and prospects of implementation of niche innovations in the practice of agricultural enterprises.

Nowadays, innovations are not interpreted as achievements and results of research. The approach to their understanding is much broader, i.e. innovations are regarded as any change in products (or in their elements or methods of sale), in processes (technologies of production, storage and marketing), in organization of production and in its provision, in management, in market position, which are novelty. Considering such interpretation of the essence of innovation in agriculture, the niche direction of innovating of this branch and its enterprises deserves to exist independently and to be associated with reorientation of those enterprises to production of niche products and the search for relevant markets for their sales. Regardless of the type of the implemented innovations, they should lead to enhanced efficiency of the enterprise operation. Introduction of innovations by agricultural producers, even at the level of the family economy, is forced by the desire to obtain higher incomes and by the need to adapt the economy to the needs of the market economy. Cultivation of niche crops naturally is an activity of innovative character for domestic agricultural producers, especially small ones, because it allows increasing of their level of competitiveness and is accompanied by the need to apply appropriate innovative technologies. It suggests intensification of the development of this area of agricultural production in Ukraine in the near future, especially in the sector of small and medium-size agricultural producers. Diversification of the activity of small and medium-size agricultural producers through development of niche production will undoubtedly have a positive effect on the degree of implementation of the main concepts of sustainable development of rural areas in Ukraine, as it will objectively increase the well-being of both producers of those products and residents of the corresponding settlements, enhancing their employment and income levels and contributing to development of local social infrastructure.

Key words: *innovation, innovative activity, niche agriculture, agricultural producers.*

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність, що впливає на розвиток суб'єктів господарювання, є важливою основою успіху підприємства та нарощування його конкурентної переваги на ринку (Кижек, 2012). Впровадження інновацій у практику господарювання сільськогосподарських підприємств сьогодні – надзвичайно важлива справа, оскільки дає змогу значною мірою підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності на ринку та ефективності функціонування. Особливої ваги для порівняно малих сільськогосподарських виробників набуває їхня переорієнтація на виробництво так званої нішевої продукції, особливістю чого є одержання значного прибутку з розрахунку на одиницю використовуваної площі і використання для цього порівняно невеликих ділянок землі. Нішеві сільськогосподарські культури вже сьогодні мають стратегічно важливе значення у диверсифікації напрямів діяльності багатьох малих і середніх фермерських господарств (Кернасюк, 2018). Але процес зазначеної переорієнтації в Україні не відбувається належними темпами, оскільки стримується низкою причин су-

б'єктивного і об'єктивного характеру. Проблема полягає в тому, що виявлення цих причин і розробка відповідних заходів щодо їхнього усунення насамперед передбачають формування адекватного дійсності розуміння сутності інновацій взагалі і нішевих зокрема, що й становить предмет проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найважливіші аспекти впровадження інновацій у практику господарювання та інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств досліджують чимало вчених-економістів. Зокрема, заслуговують на увагу результати досліджень цієї проблеми, опубліковані у працях О. Дація (2004), М. Зубця (2008), В.Клочана (2018), О. Кот (2008), Ю.Лупенка (2014), Р. Мінніханова (2000), В. Покотилової (2008), П. Саблука (2008), О. Скидана (2005), О. Шубравської (2012), Ю. Шумпетера (1982) та ін. Безпосередньо нішевим напрямом розвитку сучасного сільського господарства в Україні активно займаються В. Арістов (2017), І. Дмитрів (2018), Ю.Кернасюк (2015; 2018),

О. Маслак (2018), В. Медведюк (2017), Н. Рубан (2017), В. Сумченко та А. Губін (2017), Б. Шаповал (2018) та ін. Але з огляду на низький рівень інноваційності вітчизняного сільського господарства і недостатні темпи розвитку нішевого сільськогосподарського виробництва дослідження інноватизації цієї галузі потребують продовження. У цьому плані, безперечно, корисними будуть представлені в статті узагальнення результатів досліджень зарубіжних учених – D.Cavagnoli (2011), F.Damanpour (1992), R.Garcia i R.Calantone (2002), J.S. Metcalfe (2000), O. D. Sullivan i L.Dooley (2009), H.Salavou (2004), J.Tidd i J.Bessant (2009), особливо польських дослідників – J.Baruk (1994), I.Bielskiego (2000), J.Bogdanienka (2000), B.Gałęskiego (1971), B.Mikołajczyk (2014), S.Motyki (2011), A.Pomykalskiego (2001), J.Turowskiego (1970), M.Zastępowskiego (2010), що стосуються розуміння сутності інновацій та їхнього впровадження у практику господарювання сільськогосподарських підприємств, оскільки Польща пройшла значно довший і продуктивніший шлях підвищення рівня інноваційності, що пов'язано зі вступом цієї країни до ЄС.

Постановка завдання. Основним завданням проведеного дослідження було проаналізувати існуючі підходи до розуміння змісту інновацій, узагальнити їх, сформулювати власне бачення і визначити поняття, значення та перспективи впровадження нішевих інновацій у практику господарювання сільськогосподарських підприємств.

Матеріали та методика дослідження. У ході наукового пошуку застосовано загальнонауковий діалектичний метод наукового пізнання, який у поєднанні з комбінацією логічного та історичного методів, а також аналізу і синтезу дав змогу належним чином опрацювати доступну інформацію з праць на відповідну тематику. Крім того, для представлення одержаних результатів дослідження використано порівняльний та описовий підходи.

Проблема інноватизації сільськогосподарського виробництва у нашому дослі-

дженні відповідно до підходу класика інновацій Й. Шумпетера розглядається у вузькому аспекті – на рівні сільськогосподарських виробників, в тому числі підприємств.

Виклад основного матеріалу. Хоча концепція інновацій дуже часто обговорюється в економічній літературі, не існує єдиного визначення цього поняття, що можна пояснити як неоднозначністю цієї концепції, так і труднощами у визначенні площини для порівняння різних підходів до її розуміння. Автори, котрі займаються цією темою, часто пропонують дуже різні підходи до сутності інновацій, її масштабів та наслідків.

Взагалі термін «інновації» походить від латинського слова *inovatio*, що означає оновлення, впровадження чогось нового (Bardon-Gust, 2005). В економічну літературу це поняття увів Й. Шумпетер, який зауважив існування економічного виміру інновацій, що використовуються у виробництві, постачанні та продажі, заявивши, що вони полягають: у виробництві та збуті нового продукту чи його видів, впровадженні нового способу виробництва, тобто такого, який не використовувався і не використовується в галузі, або, наприклад, нового маркетингового рішення; у відкритті чи створенні нового ринку для певної вітчизняної галузі; у зміні організаційної структури, отриманні нового джерела поставок нової сировини або напівфабрикатів. Науковець є автором праці «Теорія економічного розвитку», яка визнана як перший комплексний підхід до явища інновацій. У ній він представив «нові комбінації чинників», тобто інновації як рушій розвитку, що вивільняють зі стану відносного балансу гілки, в яких ці комбінації з'являються. Характеризуючи підприємця, який є ключовою фігурою цієї теорії, Шумпетер наголошує на різниці між інновацією та інвенцією. На його думку, поки інвенції не знайдуть застосування в господарській практиці, вони не мають економічного значення (Шумпетер, 1960, с. 141), незалежно від їхнього потенціалу. А нові комбінації можуть взагалі не бути винаходами відповідно до викладеної класифікації. Функція підпри-

ємця – «робити справи», «без чого можливості є мертві». Отже, з одного боку, маємо весь спектр економічних змін, які можна віднести до назви інновацій, а з іншого – наголос на значно вужчому характері дослідницької діяльності стосовно інноваційної діяльності. Цей момент є важливим, оскільки, приймаючи його за орієнтир, багато дослідників критично ставилися до занадто вузького підходу до інноваційної діяльності, коли вона зводилася до дослідницької діяльності, а також до концепції підтримки публічного втручання, пов'язаного з інноваціями на парадигмі ринкової ненадійності у сфері R+D¹ (наприклад, Nelson, Winter 1982; Metcalfe, 2000).

Шумпетер також визначив інновації шляхом пересування виробничої функції без збільшення витрат праці та капіталу, тобто як зміну, що дає змогу ефективніше поєднувати ці чинники. За такого підходу вимірювання інновації полягало би у визначенні того, чи впроваджена зміна сприяла підвищенню ефективності чинників виробництва, що є логічним, оскільки вимірюються ефекти, а не витрати, до того ж ті типи ефектів, до яких прагнуть всі раціонально діючі суб'єкти господарювання. Тривалий розвиток теорії інновацій та вдосконалення методів дослідження цього явища підтверджують правильність напрацювання Шумпетера в економічній реальності. Підхід науковця у визначенні інновацій належить до таких, у яких сутність інновації трактується досить широко (Zastempowski, 2010, с. 55–60).

Однак інтерпретація інноваційних концепцій та процесів розвивалася разом із економікою. В останні роки укладної трансформації дослідження, проведені Стайшаком та Левчуком (1994, с. 41–47), показали, що адаптаційні процеси в рамках проведених реформ сприяли дифузії інновацій, однак при цьому має місце певне зменшення темпів їхніх розробок і впровадження, змінилися їхні характер і тип. За Ф.Котлером, «інновація стосується будь-яких благ, послуг чи ідей, які хтось сприймає як нові. Ідея може

існувати тривалий час, але вона є нововведенням для людини, яка сприймає її як нову» (Motyka, 2011). (Тут і далі переклад наш – І. Ч.). Інновації тут ототожнюються з новизною і не сприймаються лише як технічний процес. За найновішим підручником з Осло, опублікованим OECD, інновація – це «впровадження нового або значно вдосконаленого продукту (виробу чи послуги) чи процесу, нового методу маркетингу чи нового організаційного методу в господарській практиці, організації робочого місця або у відносинах з навколишнім середовищем» (Podręcznik Oslo..., 2008, с. 48), що дає змогу виділити чотири типи інновацій, а саме: продуктові, процесні, маркетингові та організаційні (Krawczyk, 2012, s. 57).

Очевидно, під впливом таких підходів Й. Пристром сформувала структуру елементів дефініції інновації: створення чогось нового; опрацювання винаходу з використанням нових чи старих знань; практичне застосування одержаних результатів у діяльності B+R; технологічні покращання, кращі методи використання; ідея, практика чи об'єкт, які спостерігаються як нові; чинники людського капіталу; аспекти, які в конкретний момент розглядаються як перші (Prystrom, 2012). Тому цілком логічно, що інноваційне підприємство – в розумінні методології Осло – це підприємство, яке в досліджуваний період (як правило, три роки) впровадило на ринок хоча б одну технічну інновацію (новий або значно вдосконалений продукт або новий чи значно вдосконалений технологічний процес) (Podręcznik Oslo..., 2008). Підприємство, яке здійснює інноваційну діяльність, – це категорія, котру використовують в аналізі результатів досліджень інноваційної діяльності; це означає підприємство, яке в певному звітному році здійснювало інноваційну діяльність, тобто понесло фінансові витрати на цю діяльність (Podręcznik Oslo..., 2008). За Й. Богданієнком, інноваційними підприємствами вважаються такі компанії, які можуть створювати або копіювати нові продукти, ефективно їх виробляти та ефективно продавати, тому

¹ R+D = research and development.

вони характеризуються спроможністю до постійного оновлення свого портфеля відповідно до змін у навколишньому середовищі та спроможністю ефективно впроваджувати нові технології і методи організації, необхідні для досягнення динамічних цілей розвитку (Bogdanienko, 2004).

Отже, положення Підручника з Осло також, як і положення теорії Й. Шумпетера, враховують широке розуміння інновацій, подібно до інших інноваційних концепцій, які зосереджуються не лише на технологічних (продуктових і процесних) інноваціях, а й на нетехнологічних. Прикладом є типологія інновацій, запропонована Франциском та Бессантом. Вони виділяють такі типи інновацій на підприємстві: впровадження нового продукту або його вдосконалення; впровадження або вдосконалення нового процесу, визначення або переосмислення позиції компанії чи продукту та визначення або переосмислення домінуючої парадигми компанії (Maule, 2006, с. 202).

Багато авторів розглядають інновації як впровадження певних ідей, дій, систем, стратегій, програм, пристроїв, процесів, продуктів чи послуг, які є новими для організації (Damanpour, 1992, с. 375–402). Інновації пояснюються як процес творчого використання знань, перетворення знань, якими організація володіє або які здобуті ззовні, на нові продукти, послуги чи процеси (Cavagnoli, 2011, с. 111).

Процесний аспект інновацій особливо чітко підкреслюють Тідд і Бессант: «[...] інновація – це процес, в результаті якого сприйнята можливість стає новою ідеєю, а вона знаходить широке практичне застосування» (Tidd and Bessant, 2009, с. 16). Інновації – це низка подій, які в кінцевому рахунку повинні принести користь організації через впровадження нового рішення (Tidd and Bessant, 2009, с. 19).

Сьогодні в контексті впровадження інновацій все більше уваги приділяють не тільки вигодам для компанії, а й «новим цінностям» для замовника (O'Sullivan і Dooley 2009, с. 5) або ширше – для зацікавлених сторін, що, між іншим, відобра-

жено в так званих Критеріях досконалості Національного інституту стандартів і технологій² від 2008 року. Там під інноваціями розуміють внесення значних змін, що поліпшують продукти / послуги організації, її процеси, процедури та бізнес-модель, забезпечуючи тим самим нові цінності для зацікавлених сторін (Timmerman, 2009, с. 6).

Дослідник Д. Сміт у свою чергу наводить багато визначень, де насамперед підкреслює, що інновація – це нова ідея, практика чи предмет (Smith, 2006, с. 6). Не можна оминати увагою і той факт, що йдеться про відмінності, коли мовиться про види інновацій у приватному і у громадському секторах (див. табл.).

Однією з основних відмінностей державного та приватного секторів у контексті інновацій є значення видів останніх. Якщо продуктові та процесні інновації є найважливішими для приватного сектору, основною (ною) функцією громадського сектору є надання послуг. Ось чому організаційні нововведення в державному секторі є ймовірнішими, ніж продуктові інновації, оскільки вони впливають на основні для цього сектору функції обслуговування. Ще однією відмінною особливістю є інноваційність у громадському секторі, яка генерує, по-перше, негайний внутрішній ефект (наприклад, вимірювальне зниження витрат), по-друге – зовнішні ефекти. Ці зовнішні ефекти внутрішніх інновацій можуть бути дуже різними, в тому числі стимулювання інновацій у приватному секторі (Mikołajczyk, 2014, с. 289).

У польській науковій літературі часто подається визначення, запропоноване А. Помикальським, у якому йдеться про те, що інновація – це процес, який охоплює всі види діяльності, пов'язані зі створенням ідеї, появою винаходу і наступним впровадженням нового продукту чи процесу (Pomykalski, 2001, с. 83). Цей автор виділяє три основні

² Національний інститут стандартів і технологій США – підрозділ Управління по технологіях США, одного з агентств Міністерства торгівлі США. Штаб-квартира – Гейтерсберг. З 1901 до 1988 р. називався Національне бюро стандартів США.

Види інновацій у досліджуваних галузях економіки*

Приватний сектор	Громадський сектор
Продуктові інновації	Інновації в обслуговуванні
Процесні інновації	Процесні інновації
Організаційні інновації	Організаційні інновації
Маркетингові інновації	Комунікаційні інновації

**European ...*, 2012, с. 5.

типи інновацій, беручи за критерій поділу область їхнього впровадження – інновації процесні (нові технології виробництва, нова логістика дистрибуції), продуктові (нові продукти, риси і застосування), організаційні (нові вирішення у сфері управління, типу TQM³, JIT⁴, ABC⁵ тощо) (Pomykalski, 2001, с. 84). Цей польський класик науки про інновації зауважує, що в їхній інтерпретації переважають два підходи: визнання інновацій як результату (зміни у сфері виробництва, що призводять до нових продуктів) або як процесу (усі процеси креативного мислення, спрямовані на застосування та використання кращих варіантів вирішення проблем зі сфери технології, організації, суспільства) (Pomykalski, 2001).

Група авторів (Drucker, 1992; Gałęski, 1971; Kubica, Szafranek і Lewczuk 1989, с. 131–139; Makarczyk, 1971; Maziarz, 1984; Oszmiańska, 2001; Rogers, 1962) виділяють декілька характерних рис для інновацій, від яких залежить характер змісту їхнього сприйняття. Вони також звертають увагу на фазовий підхід до інновацій. Зокрема, В.Макарчик розуміє як інновації всі цінності, тобто культурні продукти, які в певних просторових і часових умовах люди трактують як нові (Makarczyk, 1971). На думку Роджерса, інновації – це ідеї, які спри-

ймаються підприємством як нові (Rogers, 1962). Аналогічно визначає інновації Б.Га-ленські (Gałęski B., 1971). З іншого боку, Я.Туровський визнає інновацією будь-який матеріальний продукт людської діяльності, зразок поведінки та цінності, яких не було в минулому (Turowski і Bornus, 1970). За словами Ч.Мазяжа, сільськогосподарська інновація може бути продуктом чи технологічною обробкою, тобто певним видом виробничої діяльності чи ідеєю (Maziarz, 1984). На думку Друкера, інновації – це особливий інструмент для підприємців, завдяки якому створюється можливість відкрити новий бізнес або надати нові послуги (Drucker, 1992). За П. Друкером, інновація має швидше економічний або соціальний аспект, ніж лише технічний; це свідомо корисна зміна, яка виникає внаслідок потреб або систематичного спостереження за зовнішнім середовищем (Drucker, 1992). Дослідниця М.Ошмянська за інновації у сімейних (домашніх) індивідуальних господарствах визнає будь-які зміни, внесені до них, які не завжди повинні бути марковані як нові, але впроваджуються в даному господарстві вперше (Oszmiańska, 2001).

Наведені численні підходи і думки щодо розуміння й трактування сутності інновацій підтверджують, що в наукових дослідженнях виокремилися як одновимірні, так і багатовимірні їхні концепції (Garcia, Calantone, 2002, с. 110–132; Salavou, 2004, с. 33–44).

Враховуючи ступінь залежності, інновації поділяють на кон'юговані та некон'юговані. Перші є результатом співпраці певної кількості людей, організації чи групи, а другі є результатом роботи однієї людини чи

³ Total Quality Management.

⁴ Just-in-time.

⁵ ABC-аналіз, що ґрунтується на принципі Парето: 20/80. Стосовно ABC-аналізу бази клієнтів правило звучить так: 20% усіх клієнтів компанії приносять їй 80% доходу. Ще 15% доходу приносять наступні 30% клієнтів. І 50% клієнтів (половина клієнтської бази) приносять всього 5% доходу.

однієї держави і зазвичай полягають у незначних вдосконаленнях певних процесів (Piekut, 2011). З точки зору впливу інновацій на економічний розвиток можемо виділити інновації стратегічні й тактичні. Стратегічні інновації розглядаються в довгостроковій перспективі, стосуються інноваційних проєктів соціально-економічного характеру, сприяють досягненню конкретних цілей усього суспільства, тоді як тактичні інновації стосуються короткострокової перспективи, сприяють переважно підвищенню ефективності управління (Nowak, 2012). Зважаючи на характер отриманих вигод, розрізняють такі інновації: економічні (приносять вимірні вигоди), соціальні (приносять невимірні вигоди), соціально-економічні, потенційні (після впровадження інновацій) та реальні (вже досягнуті вигоди) (Prystrom, 2012).

Отож, інноваціями можна цілком обгрунтовано вважати переорієнтацію сільськогосподарського виробника, в т.ч. й фермерського господарства, на виробництво так званої нішевої продукції, оскільки зазвичай такий перехід кожне фермерське господарство наразі робить вперше за останні кілька років, бо нішевий напрям сільського господарства як явище, що набуває дедалі масовішого характеру, для України є доволі новим. На користь того, що позитивні зміни, пов'язані з переорієнтацією виробника на нішевий напрям сільськогосподарського виробництва, є інноваціями, свідчить те, що всі ці зміни вписуються в коло можливих інновацій класичного набору Й.Шумпетера та його послідовників – продуктових, процесних, маркетингових та організаційних.

Структурно нішеві інновації в сільськогосподарських підприємствах можуть стосуватися змін у сільськогосподарському виробництві, причому як у рослинництві, так і у тваринництві, охоплюючи нові технології, нові види продукції, нові сорти рослин чи нові породи тварин. Інноватизація технологій може стосуватися також використання нових засобів охорони рослин, ветпрепаратів, кормів і кормових добавок, нових видів добрив чи способів їхнього внесення, зміни структури

посівних площ і розмірів господарства. Заслужують на увагу також новації у поповненні парку машин і механізмів, способах зберігання продукції, її транспортуванні, будівництві чи реконструкції відповідних приміщень і запровадженні нових правил дотримання у них відповідного рівня гігієни. Інноваціям, особливо нішевого характеру, відповідає також знаходження відповідних нових ринків збуту нішевої продукції. У сфері економіки та організації відповідні інновації можуть бути впроваджені відносно виробництва нішевих видів продукції у здійсненні обліку, комп'ютеризації облікових та калькуляційних процесів. Навіть диверсифікацію джерел одержання кредиту також можна вважати інновацією, особливо, якщо це пов'язано з переходом господарства на нішевий напрям сільськогосподарського виробництва. Інновації, пов'язані з впровадженням нішевого виробництва, стосуються також і диверсифікації джерел одержання необхідної інформації, які в цьому разі можна згрупувати так: масові засоби інформації; преса і журнали; сусіди, родина і сам виробник; дорадники; продавці і дилери. Особливі проблеми сьогодні мають місце якраз із найважливішим джерелом необхідної кваліфікованої інформації – службою дорадництва, продуктивність та ефективність функціонування якої в Україні є вкрай низькою.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків

1. Інновації на сьогодні вже не трактують лише як досягнення і результати науково-дослідної діяльності, підхід до їхнього розуміння є набагато ширший – інновації розцінюються як будь-які зміни у продуктах (або в їхніх елементах чи способах продажу), процесах (технологіях виробництва і зберігання та реалізації), організації виробництва та його забезпеченні, управлінні ним, позиції на ринку, що мають характер новизни.

2. За такого трактування сутності інновацій у сільському господарстві заслуговує на право самостійності існування нішевий напрям інноватизації цієї галузі та її під-

приємств, який пов'язаний із переорієнтацією останніх на виробництво нішевої продукції та пошук відповідних ринків її збуту.

3. Незалежно від типу інновацій, що впроваджуються, інноваційна діяльність повинна привести до підвищення ефективності функціонування підприємства. Впровадження інновацій сільськогосподарськими виробниками навіть рівня родинного господарства зумовлене прагненням отримати вищі доходи, а також необхідністю адаптувати господарство до потреб ринкової економіки.

4. Вирощування нішевих культур закономірно має інноваційний характер для вітчизняних сільськогосподарських виробників, особливо малих за розмірами, оскільки дає їм змогу підвищити рівень власної конкурентоспроможності і супроводжується необхідністю застосування відповідних інноваційних технологій, що дає підстави передбачати інтенсифікацію розвитку цього напрямку сільськогосподарського виробництва в Україні на найближчу перспективу, особливо у секторі малих і середніх господарств.

5. Диверсифікація напрямів господарювання малих і середніх сільськогосподарських виробників за рахунок розвитку нішевих видів виробництв, безперечно, позитивно впливатиме на ступінь реалізації основних положень концепції зрівноваженого розвитку сільських територій в Україні, оскільки об'єктивно дасть змогу підвищити добробут як самих виробників цієї продукції, так і жителів відповідних поселень, підвищуючи їхній рівень зайнятості і доходів та сприяючи розвитку локальної соціальної інфраструктури.

На найближчу перспективу найважливішими проблемами у сфері інноватизації сільськогосподарських підприємств, що потребують подальших досліджень, є розробка методики визначення рівня інноваційності підприємства та відповідної системи її показників, а також методики визначення рівня ефективності розробки і впровадження інновацій у практику господарювання, яка була б співмірною із методикою визначення ризиків від цього впровадження.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Арістов, В. 2017. *Фермери чи агрохолдинги? Оптимальна модель розвитку українського бізнесу*. [online] Доступно: <https://kurkul.com/blog/398-fermeri-chi-agroholdingi-optimalna-model-rozvitku-ukrayinskogo-biznesu> [Дата звернення 20 липня 2019].

Дацій, О.І. 2004. *Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України*. Київ: ННЦ ІАЕ.

Зубець, М.В., Саблук, П.Т. та Тивончук, С.О., 2008. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва. *Економіка АПК*, 12, с. 3–8.

Кернасук, Ю., 2015. Експортний тренд – нішеві культури. *Агробізнес сьогодні*, 4(299), с. 32–33.

Кернасук, Ю., 2018. Ринок нішевих агрокультур. *Агробізнес сьогодні*, 22, с. 12–16.

Кот, О.В., 2008. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*, 9, с. 30–37.

Лупенко, Ю.О., Малік, М.Й, Шпикуляк, О.Г. та ін. 2014. *Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи*. Київ.

Маслак, О., Маслак, Н. та Гужвенко, С., 2018. Передумови розвитку малого підприємництва в сільській місцевості. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [online] 4, pp. 113–129. Доступно: <http://are-journal.com> [Дата звернення 23 липня 2019].

Медведюк, В., 2017. *Нішеві культури — це «подушка безпеки» для аграріїв*. [online] Доступно: <http://agroportal.ua/ua/views/mnenie-eksperta/nishevye-kultury-eto-podushka-bezopasnosti-dlya-agrariyv/> [Дата звернення 20 липня 2019].

Минниханов, Р.Н., 2000. *Организационно-экономические основы развития инновационных процессов в АПК*. Москва: МСХА.

Покотилова, В.І., 2008. Управління інноваційною діяльністю в аграрному виробництві. Київ: ННЦ ІАЕ.

Рубан, Н., 2017. Кому червоне золото? В Україні освоїли технологію вирощування шафрану й діляться досвідом з бажаючими. [online] Доступно: <https://uhbdp.org/ua/1246-komu-cherovone-zoloto-v-ukraini-osvoily-tekhnohiiu-vyroschuvannia-shafranu-i-diliatsia-dosvidom-z-bazhaiuchumu> [Дата звернення 20 липня 2019].

Скидан, О.В. та Геращенко, Л. С., 2005. Розвиток інноваційної діяльності в АПК регіону. *Вісник Сумського національного аграрного університету*, 1, с. 177–182.

Сумченко, В та Губін, А., 2018. *Математика агробізнесу: вирощування спаржі*. [online] Доступно: <https://kurkul.com/blog/584-matematika-agrobiznesu-viroschuvannya-sparji> [Дата звернення 18 липня 2019].

Шаповал, Б. 2018. *Можливості для експорту нішевих культур: куди варто постачати та які особливості враховувати*. [online] Доступно: <http://agravery.com/uk/posts/show/mozlivosti-dla-eksportu-nisevih-kultur-kudi-var-to-postacati-ta-aki-osoblivosti-vrahovuvati> [Дата звернення 23 липня 2019].

Шубравська, О.В., Молдаван, Л.В., Пасхавер, Б.Й. та ін. 2012. *Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки*. Київ: НАН України, Ін-т екон. та прогнозів.

Шумпетер, Й. 1982. *Теорія економічного розвитку*. Москва: Прогресс.

Bardon-Gust, N., 2011. Innowacyjność w aspekcie regionalnym. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 23, s. 50–63.

Baruk, J., 1994. Innowacyjność przedsiębiorstw w warunkach transformacji systemowej. *Wiadomości statystyczne*, 2, s. 9–11.

Bielski, I., 2000. *Przebieg i uwarunkowania procesów innowacyjnych*. Bydgoszcz.

Bogdanienko, J. red. 2004. *Innowacyjność przedsiębiorstw*. Toruń.

Cavagnoli, D., 2011. A Conceptual Framework For Innovation: An Application to Human Resource Management Policies in Australia. *Innovation: Management, Policy & Practice*, 13/1, pp. 111–125.

Damanpour, F., 1992. Organizational Size and Innovation. *Organization Studies*, 13, 3, pp. 375–402.

Drucker, P.F., 1992. *Innowacje i przedsiębiorczość – praktyka i zasady*. Warszawa.

European Public Sector Innovation Scoreboard (EPSIS), 2012. *Methodology Report*.

Gałęski, B., 1971. *Innowacje a społeczność wiejska KiW*. Warszawa.

Garcia, R. and Calantone, R., 2002. A Critical Look at Technological Innovation Typology and Innovativeness Terminology: A Literature Review. *The Journal of Product Innovation Management*, 19, pp. 110–132.

Kijek, T., 2012. Innovation Capital and Its Measurement. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 8, 4, pp. 52–68.

Klochian, V., Klochan, I., 2018. Improvement of the mechanism of state regulation of investment in the innovative development of the agrarian sector. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4, 2, pp. 99–105.

Komisja Europejska, 2005. *Nowy okres programowania 2007–2013. Wskaźniki monitoringu i ewaluacji*. Dokument roboczy nr 2.

Krawczyk, M. 2012. *Finansowanie działalności innowacyjnej MŚP. Wybrane zagadnienia*. Łódź.

Kubica, P., Szafranek, R.Cz. i Lewczuk, A., 1989. Wprowadzanie postępu w wiejskich gospodarstwach domowych Cz. III. Przykładowe gospodarstwa domowe. *Acta Acad. Agricult. Techn. Ols. Oeconomica*, 24, s. 131–139.

Makarczyk, W., 1971. *Przyswajanie innowacji*. Ossolineum, PAN.

Mayle, D., 2006. *Managing Innovation and Change*. London.

Maziarz, Cz., 1984. *Andragogika rolnicza*. Warszawa.

- Metcalf, J.S., 2000. *Science, Technology and Innovation Policy in Developing Economies*. [online] Available at: http://les.man.ac.uk/cric/J_Stan_Metcalf/ [Accessed 20 June 2019].
- Mikołajczyk, B., 2014. Mierniki monitorowania innowacyjności w skali makro w krajach Unii Europejskiej. *Studia Ekonomiczne*, 186, 1, s. 282–292.
- Motyka, S., 2011. Pomiar innowacyjności przedsiębiorstwa. Komputerowo Zintegrowane Zarządzanie. *Oficyna Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją*, II, s. 160–168.
- Nelson, R.R. and Winter, S.G. 1982. *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nowak, P., 2012. Poziom Innowacyjności Polskiej gospodarki na tle krajów UE. *Prace Komisji Geografii Przemysłu*, 19, s. 153–167.
- Osborne, D. and Gaebler, T. 2005. *Rządzić inaczej*. Poznań: Media Rodzina.
- O'Sullivan, D. and Dooley, L. 2009. *Applying Innovation*. SAGE Publications, Inc., California.
- Oszmiańska, M., 2001. Wprowadzanie innowacji w indywidualnych gospodarstwach rolnych. [online] Available at: <https://www.ppr.pl/wiadomosci/edukacja/wprowadzanie-innowacji-w-indywidualnych-gospodarstwach-rolnych-2904> [Accessed 22 June 2019].
- Piekut, M., 2011. Innovativeness of companies in Poland and other European countries. *Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie*, 2, s. 90–95.
- Podręcznik Oslo*. 2008. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji. Warszawa.
- Pomykalski, A. 2001. *Innowacje*. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.
- Prystrom, J. 2012. *Innowacje w procesie rozwoju gospodarczego*. Warszawa.
- Rogers, E. M., 1962. *Difusion of Innovations*. New York.
- Salavou, H., 2004. The Concept of Innovativeness: Should we Need to Focus? *European Journal of Innovation Management*, 7/1, pp. 33–44.
- Schumpeter, J.A. 1960. *Teoria rozwoju gospodarczego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Smith, D. 2006. *Exploring Innovation*. McGraw-Hill Education, UK.
- Stajszczak, M. i Lewczuk, A., 1994. Z badań nad procesami innowacyjnymi w gospodarstwach rodzinnych w okresie transformacji ustrojowej. *Problemy doradztwa w restrukturyzacji i transformacji gospodarstw rodzinnych do gospodarki rynkowej: Mat. Konf. Nauk*. Barzkowice.
- Tidd, J. and Bessant, J. 2009. *Managing Innovation. Integrating Technological, Market and Organizational Change*. John Wiley & Sons, Ltd. England.
- Timmerman, J.C., 2009. A Systematic Approach for Making Innovation a Core Competency. *The Journal for Quality and Participation*, January, 31/4, pp. 4–11.
- Turowski, J. and Bornus, A., 1970. *Drogi modernizacji wsi (przenikanie innowacji do rolnictwa i wsi woj. Lubelskiego)*. Warszawa.
- Zastempowski, M. 2010. *Uwarunkowania budowy potencjału innowacyjnego polskich małych i średnich przedsiębiorstw*. Toruń.

Стаття надійшла 20.08.2019

